

τρόπον.* Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι τὰ χάσματα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην, ἥτις τόσον ἀποτελεσματικῶς γεφυροῦται διὰ τῆς θεοπνεύστου μαρτυρίας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Οὕτω, λοιπόν, ἐνῷ ὁ Usher χρονολογεῖ τὸ M. X. 1 ἔτος ὡς τὸ 4,005ον ἔτος ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ, τὸ ἔτος αὐτὸ ἦν πράγματι, ὡς ἀνωτέρω κατεδείξαμεν, τὸ 4,129ον ἔτος, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τῇ Γραφῇ ἀναγραφόμενα, ἀποδεικνυόμενου οὕτως ὅτι τὸ ἔτος 1872 M. X. ἦν τὸ 6,000όν ἔτος τοῦ κόσμου, τὸ δὲ 1873ον M. X. ἦν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐβδόμης ἐκ χιλίων ἐτῶν περιόδου, ἢ ἡ ἐβδόμη χιλιετηρὶς, ἢ χιλιετὴς ἡμέρα τῆς ἱστορίας τῆς γῆς.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ χρονολογία, ὡς αὕτη ἐξάγεται ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ μόνον, ἀπὸ τῆς δημιουργίας μέχρι τῆς καλῶς ἐξηκριβωμένης κοσμικῆς ἱστορίας, εἶναι σαφὴς καὶ ἰσχυρῶς ἀποδεδειγμένη, παρέχουσα, ὡσαύτως, ἀποδείξεις περὶ τῶν εἰδικῶν μεθόδων τῆς θείας προνοίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀναγραφὴν ταύτης, τὴν συγκάλυψιν αὐτῆς καὶ τὴν βαθμιαίαν αὐτῆς διάνοξιν ἐν τῷ καταλλήλῳ καιρῷ.* Ἐχοντες δὲ τοῦτο, μετὰ τῶν θεικῶν χρονολογιῶν τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς, καὶ τῶν διαφόρων πρὸ αὐτῆς αἰώνων, ἀνὰ χεῖρας, ἡμεῖς εἰς θέσιν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν θέσιν ἡμῶν ἐπακριβῶς εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ χρόνου Ἀρχίζομεν δὲ εὐέλπιδες νὰ ὑψώμεν τὰς κεφαλὰς ἡμῶν καὶ χαίρωμεν, ἐνῷ κατανοοῦμεν ὅτι εἰσερχόμεθα πραγματικῶς εἰς τὸν ἔνδοξον αἰῶνα τῆς ἐβδόμης χιλιετηρίδος — καίτοι ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ μέλλει νὰ εἶναι σκοτεινὴ καὶ πλήρης θλίψεως, ὡς προελέχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν, καὶ ὅτι τὰ νέφη τῆς καταιγίδος συσσωρεύονται ἤδη, καὶ δλονὲν καθίστανται σκοτεινότερα.

* Παρομοία τις διαφορὰ παρατηρεῖται ἐὰν συμπαραβάλλωμεν τὸ B'. Χρονικ. λστ'. 9 πρὸς τὸ B'. Βασιλ. κδ'. 8, ἐξ ὧν τὸ μὲν μνημονεύει δέκα ὀκτὼ ἔτη, τὸ δ' ἕτερον προδήλως ἐσφαλμένον, ἀναφέρει ὀκτὼ ἔτη διὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ Ἰωαχέμ, ὅστις ἐβασίλευσε τρεῖς μῆνας μόνον καὶ ἔπραξε πονηρὰ ἐνώπιον Κυρίου, ἐτιμωρήθη δὲ δι' αἰχμαλωσίας, κ.λ.π. Τοιοῦτον λάθος εὐκόλως ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν, ἀλλ' ὁ Θεὸς περιεφρούρησεν οὕτω τὸν Λόγον Του ὥστε τὰ ἐλάχιστα κοινὰ λάθη τῶν ἀντιγραφῶν καθίστανται ἴσως κατάδηλα, καὶ ἡ τελεία τοῦ Λόγου Αὐτοῦ ὁρμονία παρέχει δαψιλῇ βάσιν διὰ τὴν πίστιν.

Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ

Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία ἤρχισε νὰ ὑπολογίζῃ τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ ὥρισε τὴν χρονολογίαν *M. X.* ὡς ἔχομεν αὐτὴν σήμερον· δηλ. 536 ἔτη μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Κύρου, βασιλέως τῆς Περσίας.

Ἐὰν οὗτοι ὥρισαν ταύτην ὀρθῶς ἢ ὄχι, τοῦτο δὲν ἐπηρεάζει τὴν χρονολογίαν, ὡς αὕτη ἤδη ἐξετέθη, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται ὅτι ἐξ χιλιάδες ἔτη ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ ἔληξαν μετὰ τοῦ ἔτους 1872 *M. X.*, διότι εἶναι χίλια ὀκτακόσια ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ πρῶτον ἔτος τοῦ Κύρου ἦτο 536 ἔτη πρὸ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως, εἴτε ἦτο τοῦτο τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἴτε ὄχι.

Δὲν δυνάμεθα, ἴσως, νὰ ἐξηγήσωμεν τοῦτο κάλλιον, εἰμὴ διὰ τοῦ ἀπηρχαιομένου παραδείγματος μιᾶς γραμμῆς μετὰ ἐνὸς ἀστερίσκου ἐπ' αὐτῆς — οὕτω :

Π. X. _____ * _____ *M. X.*

Ὑποθετίσω ὅτι ἡ γραμμὴ αὕτη ἐκπροσωπεῖ τὰς ἐξ χιλιάδας τῶν ἐτῶν τῆς ἱστορίας τῆς γῆς, ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ 1873 *M. X.* ὁ δὲ ἀστερίσκος τὸ σημεῖον τῆς πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἐποχῆς. Ἡ μεταθέσις τοῦ σημείου τούτου καθ' οἷανδήποτε διεύθυνσιν δὲν ἠθέλε μεταβάλλει τὴν διάρκειαν τῆς δλης περιόδου, καίτοι ἠθέλε μεταβάλλει τὰ ὀνόματα τῶν ἐτῶν. Ἐὰν μεταθέσωμεν τὸ *Π. X.* σημεῖον κατὰ ἓν ἔτος πρὸς τὰ ὀπίσω, ἠθέλομεν ἐλαττώσει μόνον τὴν *Π. X.* περίοδον κατὰ ἓν ἔτος, καὶ αὐξήσει κατὰ ἓν ἔτος τὴν *M. X.* περίοδον, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν *Π. X.* καὶ *M. X.* ἐτῶν ἠθέλε παραμένει τὸ αὐτό διότι τὸ ἀπὸ τῆς μιᾶς ληφθὲν ποσὸν προσετέθη πάντοτε εἰς τὴν ἐτέραν. Οὐχ

* Ἡ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν χρονολογία ὠρίσθη μόλις κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Ἐξηγέλου καὶ ἄλλων σοφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καίτοι ἡ χρῆσις αὐτῆς δὲν ἐγενικεύθη εἰμὴ, δύο αἰῶνας βραδύτερον.

ἦτιον ὥς προβῶμεν εἰς τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῆς χρονολογίας τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καθ' ὅσον αὕτη θέλει χρησιμεύσει μεγάλας εἰς τὰς ἐπομένας ἡμῶν μελέτας.

Κατέστη συνήθεια πλέον μεταξὺ τῶν σοφῶν νὰ παραδέχωνται ὅτι ἡ χρονολογία τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὡς κοινῶς αὕτη τυγχάνει ἀποδεκτή, εἶναι ἐσφαλμένη κατὰ τέσσαρα ἔτη—ὅτι δηλ. ὁ Κύριος ἡμῶν ἐγεννήθη τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἢ τοῦ ἔτους 1, τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἡ θεωρία δ' αὕτη υἱοθετήθη καὶ παρὰ τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἀγγλικῆς μεταφράσεως τῶν Ἀγ. Γραφῶν. Ἡμεῖς, ἐν τούτοις, δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν ὅτι ἡ ἀληθὴς χρονολογία τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἶναι κατὰ 4 ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἀπεναντίας εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Κύριος ἐγεννήθη μόνον ἐν ἔτος καὶ τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς συνήθους ἐποχῆς μας, Μ. Χ., δηλ., κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 2 Π. Χ.

Οἱ πλείστοι τῶν ἀξιούντων ὅτι ἡ ἀληθὴς χρονολογία τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν δέον νὰ ὁρισθῇ κατὰ τέσσαρα ἔτη ἐνωρίτερον, προβάλλουσιν ὡς γενικὸν ἐπιχείρημα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συναρμολογήσωσι ταύτην πρὸς τινὰς ἀφηγήσεις τοῦ Ἰουδαίου ἱστορικοῦ Ἰωσήπου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Ἡρώδου τοῦ μεγάλου. Συμφώνως πρὸς μίαν τῶν ἐξιστορήσεών του αὐτῶν φαίνεται ὅτι ὁ Ἡρώδης ἀπεβίωσε τρία ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἢ τοῦ ἔτους 1, τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἐὰν τοῦτο ἦν ἀληθὲς ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὡς βέβαιον ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 4 Π. Χ. Διότι οὗτος ἦν ὁ Ἡρώδης, ὅστις ἐξέδωκε τὸ διάταγμα διὰ τὴν σφαγὴν τῶν βρεφῶν τῆς Βηθλεέμ, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσώθη τὸ νήπιον Ἰησοῦς (Ματθ. β'. 14—16). Ἀλλὰ ἀποδεικνύεται ὡς ἀξιόπιστος ἡ ἀφήγησις αὕτη τοῦ Ἰωσήπου ; Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἡρώδης ἀπέθανε τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Χριστ. Χρονολογίας ; Ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, ὅχι. Ὁ Ἰώσηπος δὲν εἶναι ἡ μόνη ἐπαρκὴς αὐθεντία διὰ τοιαύτην κρίσιν καὶ ἀπόφασιν, καθ' ὅσον εἶναι γνωστὸς καὶ ἀνομολογεῖται ὡς ἀνακριβὴς περὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν χρονολογιῶν.

Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησεν : ἡ χρονολογία 4 Π. Χ. κατέστη γενικῶς ἀποδεκτή· ἱστορικὰ δὲ γεγονότα καὶ χρονολογίαι παρεβιάσθησαν, τρόπον τινά, ὅπως συμφωνήσωσι πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην καὶ ὑποστηρίξωσιν αὐτήν. Μεταξὺ ἄλλων ὑποτιθεμένων ἀποδείξεων ὅτι 4 Π. Χ. εἶναι ἡ πραγματικὴ χρονολογία, προσάγεται καὶ ἐκλείψις τις τῆς Σελήνης, ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Ἰωσήπου, ὡς ἐπισυμβᾶσα μικρόν τι πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρώδου. Πᾶν ὅτι εἶναι γνωστὸν περὶ τῆς ἐκλείψεως ἐκείνης ἔχει ὡς ἐξῆς : Ὁ Ἡρώδης εἶχε τοποθετήσῃ μέγαν χρυσοῦν αἰτὸν ἄνωθι τῆς πύλης τοῦ Ναοῦ. Δύο δέ τινες σημαίνοντες Ἰουδαῖοι, Ματθίας καὶ Ἰούδας ὀνομαζόμενοι, κατέπεισαν νέους τινὰς νὰ καταρρίψωσι τὸ ἔμβλημα αὐτὸ ἐκεῖθεν· ὅπερ καὶ ἔπραξαν οὗτοι, ἀλλὰ συλληφθέντες ἐθανατώθησαν. Πρὸς διασάφησιν τοῦ ζητήματος ὁ Ἰώσηπος ἀφηγεῖται ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὑπῆρχε καὶ ἕτερός τις Ματθίας Ἀρχιερεὺς, ὅστις δὲν ἠνείχετο εἰς τὴν στάσιν ταύτην. Ἀκολούθως δὲ ἐπιφέρει : « Ὁ Ἡρώδης, πλὴν, καθήρεσε τὸν Ματθίαν αὐτὸν τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ ἔκαυσε ζῶντα τὸν ἕτερον Ματθίαν, τὸν ὑποκινήσαντα τὴν στάσιν, μετὰ τῶν συστασιωτῶν του· τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα ἔλαβε χώραν ἐκλείψις τῆς σελήνης. »

Αὕτη ἀναφέρεται ὡς μία τῶν τελευταίων περιφανῶν πράξεων τοῦ Ἡρώδου, καὶ χρονολογεῖται οὕτως ὥστε ν' ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ 4 Π. Χ τοῦ Ἰωσήπου, ὅστις ὀρίζει τὴν χρονολογίαν τῆς ρηθείσης ἐκλείψεως.

Ἄλλ' ἀφοῦ συμβαίνει ὥστε πολλάκις τέσσαρες ἐκλείψεις τῆς σελήνης νὰ λαμβάνωσι χώραν ἐντὸς ἐνὸς ἔτους, καθίσταται πασιφανὲς ὅτι, ἐξαιρουμένων λίαν εἰδικῶν περιστάσεων, ἡ ἀναγραφὴ τοιούτου συμβεβηκότος οὐδὲν ἀπολύτως ἀποδεικνύει. Εἰς περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ὥρα τῆς νυκτός, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους καὶ ἡ διάρκεια τῆς ἐκλείψεως, περιγράφονται πάντα λεπτομερῶς, ὡς πλειστάκις συνέβη, ἡ ἀναγραφὴ τοῦ γεγονότος εἶναι πολύτιμος διὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν χρονολογιῶν· ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ἣν ἔχομεν ἤδη ὑπ' ὄψιν, οὐδὲν παρόμοιον ὑφίσταται. Ἐπομένως οὐδὲν ἀπολύτως ἀποδεικνύεται διὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἱστορικοῦ γεγονότος, καθ' ὅσον

ἀφορα τὴν χρονολογίαν. Ὁ Ἰώσηπος μνημονεύει περὶ νηστείας, τηρηθείσης πρὸ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἀλλ' ὅποια ἦν ἡ νηστεία ἐκείνη, ἢ πόσον χρόνον πρὸ τοῦ γεγονότος ἔλαβε χώραν, οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρει.

Πράγματι, κατὰ τὸ ἔτος 4 Π. Χ. ἔλαβε χώραν μίᾳ ἐκλείψει τῆς σελήνης, ἐνῶ κατὰ τὸ ἔτος 1 Π. Χ. ἐγένοντο τρεῖς. Ἡ ἐκλείψις τοῦ ἔτους 4 Π. Χ. ἦτο μερικὴ (σκοτισθέντων μόνον ἑξ δακτύλων, ἢ τοῦ ἡμίσεος μόνον τῆς σελήνης), ἐνῶ καὶ αἱ τρεῖς τοῦ ἔτους 1 Π. Χ. ὑπῆρξαν ὀλικαί — σκοτισθέντος ὀλοκλήρου τοῦ δίσκου τῆς σελήνης, καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον διαρκέσασαι ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ὥστε τὸ γεγονὸς νὰ ἀναγραφῇ ὡς μᾶλλον ἀξιοσημείωτον. Ἐπομένως ἐὰν ἡ θεωρία τῆς ἐκλείψεως ἔχει σπουδαιότητά τινα αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως ὑπὲρ τῆς 4 Π. Χ. χρονολογίας.

Ὁ χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρώδου δὲν δίδεται ἡμῖν ἀτυχῶς παρ' ἀξιοπίστου ἱστορικοῦ. Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει σπουδαίας τινὰς περιόδους ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ὡς καὶ τὰς χρονολογίας γεγονότων τινῶν, ἀλλ' αἱ χρονολογίαι αὗται δὲν εἶναι ἀξιόπιστοι. Ἐκ τινων ἑξ αὐτῶν ἐξάγεται δι' ὃ Ἡρώδης ἀπέθανεν ὄντως τὸ ἔτος 4 Π. Χ. ἀλλ' ἄλλαι δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν χρονολογίαν ταύτην. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ θάνατος αὐτοῦ λέγεται ὡς λαβὼν χώραν ὁπότε οὗτος ἦν ἑβδομήκοντα ἑτῶν. Διωρίσθη διοικητὴς τῆς Γαλιλαίας τὸ 47ον ἔτος Π. Χ., ὁπότε, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ἦν εἴκοσι πέντε ἑτῶν ἡλικίος. (Ἰουδ. Ἀρχαιολογ. 144. 2.) Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεώς του ἀνάγεται εἰς τὸ 72ον Π. Χ., (47 πλέον 25), καὶ ὁ θάνατός του, τότε, κατὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος, συμπίπτει εἰς τὸ 2 Π. Χ., ἀντὶ τοῦ 4. Π. Χ. Ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα, καλὸν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα τὴν ὑφισταμένην διχογνωμίαν μεταξὺ τῶν λογίων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρώδου, ὅπως γένη εἰς πάντας κατάδηλον δι' ὃν ὑφίσταται λόγος ἀποχρῶν ὅπως ἀποδεχθῶμεν τὸ ἔτος 4 Π. Χ. ὡς τὴν μόνην χρονολογίαν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ Ματθ. β. 14—16. Ἐν τῇ «Βιβλικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» τοῦ Fussett ἡ ἡλικία τοῦ Ἡρώδου, ὁπότε οὗτος διωρίσθη Διοικητὴς,

ἀναγράφεται ὡς εἴκοσι δύο ἐτῶν. Ἐντεῦθεν, ὁ θάνατος αὐτοῦ, εἰς τὸ 70όν του ἔτος, ἀνάχεται ὡς συμβὰς κατὰ τὸ 2 Π. Χ. Ἡ Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Chamber, καὶ τὸ Λεξικὸν τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ὑπὸ Smith, ἀναφέρουσιν διττὴν δεκαπενταετήν, ὁπότε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁ θάνατός του ἐπεσυνέβη τὸ 7ον Μ. Χ. Ἡ δὲ Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Appleton, ἐν τῷ ἄρθρῳ «Χρονολογία», λέγει: «Ὁ Ἰώσηπος ἐπίσης παρέχει χρονολογίας, ἀλλ' οὗτος φορεῖται καθ' ὁλοκλήριαν ἀμελῆς ὥστε νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.»

Προβαίνομεν ἤδη νὰ παρουσιάσωμεν τὴν Γραφικὴν μαρτυρίαν ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ζήτημα, ἥτις προσεγγίζει νὰ συμφωνήσῃ μᾶλλον πρὸς τὴν κοινῶς ἀποδεκτὴν χρονολογίαν, καὶ ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἔλαβε χώραν μόνον ἔτος καὶ τρεῖς μῆνας πρὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1, τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. Αἱ ἐκ τῶν Γραφῶν ἀποδείξεις αὗται ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:—

Ἡ διακονία τοῦ Κυρίου ἡμῶν διήρκεσεν ἐπὶ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη. Αἱ 69 συμβολικαὶ ἐβδομάδες τῶν ἐτῶν (Δαν. θ'. 24—27) συνεπληρώθησαν κατὰ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, ὁπότε ἐχρίσθη ὡς Μεσσίας, καὶ τότε ἤρχισεν ἡ τελευταία, ἡ ἐβδομηκοστὴ ἐβδομάς (ἐπὶ ἔτη) τῆς πρὸς τὸν Ἰσραὴλ εὐνοίας. Ἐξέκλιπη (διὰ θανάτου) ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐβδομηκοστῆς ἐκείνης ἐβδομάδος—μετὰ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διακονίας του. Ὡς γνωρίζομεν δέ, ἐσταυρώθη κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, περὶ τὴν 1ην Ἀπριλίου, ἀδιάφορον κατὰ ποῖον ἔτος. Τὰ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη τῆς διακονίας του, τὰ ὁποῖα ἔληξαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον, πρέπει κατὰ συνέπειαν, νὰ ἔχουσιν ἀρχίσῃ περὶ τὸν Ὀκτώβριον, ἀδιάφορον ἐπίσης ποίου ἔτους. Ὀκτώβριος δὲ ἔτους τινὸς ἀνάγκη νὰ ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς μὴν τῆς γεννήσεώς του, διότι δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον του ἅμᾳ ὡς ἐγένετο τριακονταετής, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν Νόμον (ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη, καὶ τὸν ὁποῖον ὑπῆκουεν) δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρχίσῃ πρὶν γεῖναι τριακοντα ἐτῶν. Οὕτω δὲ καὶ ἀναγινώσκομεν: «Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὥσεί ἐτῶν τριάκοντα κλπ».

Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἦτο κατὰ ἐξ μῆνας πρεσβύτερος τοῦ

Κυρίου ἡμῶν (Λουκ. α΄. 26, 36)· ἐπομένως ἐνῆλιξ (τριακονταετής κατὰ τὸν Νόμον — Ἀρθ. δ΄ 3 Λουκ. γ. 23 κλπ.) καὶ ἤρξατο κηρύττων ἐξ μῆνας πρὶν ὃ Κύριος ἡμῶν γεῖνῃ ἐνῆλιξ, καὶ κάμῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου του. Ἡ χρονολογία τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου ὁρίζεται σαφῶς ὅτι ἦτο «τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τοῦ Τιβερίου Καίσαρος», τοῦ τρίτου αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης. (Λουκ. γ. 1.). Αὕτη εἶναι σαφὴς καὶ ὠρισμένη χρονολογία, περὶ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εὐλογος ἀμφιβολία. Ὁ Τιβέριος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, κατὰ τὸ ἔτος 767, ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ 14ον ἔτος Μ. Χ.

Ἄλλ' οἱ παραπλανώμενοι ὑπὸ τῶν περὶ Ἡρώδου ἀνακριβῶν ἀφηγήσεων τοῦ Ἰωσήπου, καὶ οἵτινες ὁρίζουσι τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸ 4. Π. Χ., ὅπως συμφωνήσωσι μετ' αὐτοῦ, παρατρέχουσι μίαν δυσκολίαν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν σαφῶς ἐκτεθειμένην ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ χρονολογίαν, καὶ προσπαθοῦσι νὰ συναρμολογήσωσι καὶ ταύτην πρὸς τὴν 4. Π. Χ. θεωρίαν των. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτου προβάλλουσι τὴν ἀξίωσιν ὅτι ὁ Τιβέριος ἤρχισε νὰ ἐξασκῇ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν τρία ἢ τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου, καὶ πρὶν ἀναγνωρισθῇ τελείως ὡς αὐτοκράτωρ· ἀξιοῦσι δὲ ὅτι ἡ κυριαρχία αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ὑπολογίζηται ἀπὸ τῆς ρηθείσεως χρονολογίας.

Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ὑποθέσεις θὰ εὐρεθῶσιν ἀβάσιμοι παρ' οἰουδήποτε, ὅστις ἤθελεν ἀνερευνήσῃ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Τιβέριος εἶχεν ἀνυψωθῇ εἰς λίαν περιβλεπτον θέσιν παρὰ τοῦ Αὐγούστου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐγένετο **τέσσαρα** ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου, ὡς τὸ συμφέρον τῆς θεωρίας αὐτῆς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ **δέκα** ἔτη πρότερον, δηλ. κατὰ τὸ 4ον Μ. Χ. Ἡ δὲ εἰς αὐτὸν ἀνατεθεῖσα τότε ἐξουσία ἦτο τοιαύτη μόνον οἶαν καὶ ἄλλοι ἐξήσκησαν πρὸ αὐτοῦ. Κατ' οὐδεμίαν δὲ τῆς λέξεως ἔννοιαν ἦτον αὕτη αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία, καὶ κατ' οὐδεμίαν τῆς λέξεως ἔννοιαν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ **βασιλεία** αὐτοῦ ἤρξατο τότε· οὗτος ἦν μόνον ὁ ἐπίδοξος κληρονόμος ἢ διάδοχος τοῦ θρό-

νον Καὶ κατὰ τὸν ὑπερβολικώτερον ἀκόμη τρόπον τοῦ λέγειν δὲν δύναται νὰ λεχθῇ διὸ ἡ βασιλεία του ἤρχισε πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου, καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναρρήσεώς του, διὰ χειρὸς τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου κατὰ τὸ 14ον Μ. Χ.

Ἡ ἱστορία λέγει δι, « Ὁ αὐτοκράτωρ, τοῦ ὁποῖου ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία εἶχεν ἀνάγκην βοηθοῦ, νύοθέτησεν ὡς τοιοῦτον τὸν Τιβέριον, τὸ 4ον Μ. Χ., ἀνανεώσας τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν». — Ἐγκυκλοπαιδεία Rees, ἄρθρον, ΤΙΒΕΡΙΟΣ.

« Οὗτος (ὁ Αὐγουστιος) ἀπεφάσισε κατὰ συνέπειαν νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Τιβέριον μέρος τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ τυπικὴ αὕτη ἀναγόρευσις ἔθεσεν αὐτὸν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸ ἀξίωμα ὅπερ κατεῖχεν ὁ ἐμπειροπόλεμος Ἀγρίππας κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία διὰ τοῦτο ἔλογίζετο ὡς ἀνύψωσις εἰς τὸ ὑπάτον τῆς αὐτοκρατορίας ἀξίωμα Τὸ πρόγραμμα, τὸ ἀφορῶν τὴν **διαδοχὴν**, εἶχε σημαντικῶς διαγραφῇ: Ὁ Τιβέριος διετάχθη ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσιν του ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Συγκλήτου, τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ.... Ἡ δὲ νύοθέτησις, ἣτις ἔλαβε χώραν ταυτοχρόνως, φέρει ἡμερομηνίαν Ἰουνίου 27, τὸ 757ον ἀπὸ κτίσεως Ρώμης—Μ.Χ. 4». — Merivale's History of the Romans (Appleton's), Vol IV., σελ. 220, 221.

Ὑπάρχει οὕτω τελειωτικὴ ἀπόδειξις διὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Τιβερίου Καίσαρος δὲν ἦτο τρία ἢ τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου, καὶ διὰ αἱ ἀναφερόμεναι τιμαί, δι' ὧν οὗτος περιεβλήθη, διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου, ἀπενεμήθησαν εἰς αὐτὸν **δέκα** ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου, καὶ οὐχὶ **τέσσαρα**, καὶ διὰ αὗται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἦσαν αὐτοκρατορικαὶ τοιαῦται.

Δυνάμεθα, ὁθεν, νὰ θεωρήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ γ 1 μνημονευομένην χρονολογίαν, οὐχὶ ἀπλῶς ὡς τὴν μόνην παρεχομένην τοιαύτην ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀναμφισβήτητον τοιαύτην. Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία εἰς τὸν νοῦν παντὸς ὅστις ἠρεύνῃσῃ περὶ αὐτῆς. Ὁ Τιβέριος ἤρχισε νὰ βασιλεύῃ τὸ 14ον Μ. Χ. τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος

τῆς βασιλείας του συμπίπτει, ἐπομένως, πρὸς τὸ 29 ἔτος *M. X.*, κατὰ τὸ ὅποιον, ὡς ὁ *Λουκᾶς* ἱστορεῖ (γ' 1—3), ὁ Ἰωάννης ἤρχισε τὸ κήρυγμά του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ τριακοστὴ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς διακονίας αὐτοῦ, ἀνάγονται κατὰ Ὀκτώβριον, καὶ ἀφοῦ ἡ γέννησις τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἡ ἑναρξίς τοῦ ἔργου του, προηγοῦνται ἀκριβῶς κατὰ ἑξ μῆνας, ἔπεται ὅτι ὁ Ἰωάννης ἤρχισε τὸ κήρυγμα αὐτοῦ τὴν ἀνοιξιν, περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου — ἀκριβῶς ἅμα ἐνηλίκιώθη· διότι τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ ἐκτελοῦνται πάντοτε ἐν ἀκριβεῖ χρόνῳ. Οὕτω, λοιπὸν, ὁ Ἰωάννης ἦν τριάκοντα ἑτῶν ἡλικίας τὸ 29ον ἔτος *M. X.*, περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, συνεπῶς ἐγεννήθη τὸ 2 Π. Χ.* περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, ἡ δὲ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ, ἐξ μῆνας βραδύτερον, ἀνάγκη νὰ ἐγένετο τὸ 2 Π. Χ., περὶ τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου

Ἀφ' ἑτέρου, ὑπάρχουσι σαφεῖς καὶ ἰσχυραὶ ἀποδείξεις ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη τὴν Παρασκευὴν, τῆς 3ης Ἀπριλίου, τὸ 33ον *M. X.* Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σταύρωσίς Του ἔλαβε χώραν εἰς τὸ τέλος τῆς δεκάτης τετάρτης ἡμέρας τοῦ μηνὸς Νισάν, καὶ ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὕτη σπανίως συμπίπτει Παρασκευὴν, ἀλλὰ συνέπεσεν οὕτω κατὰ τὸ 33ον ἔτος *M. X.*, ἀποδεικνύει τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην τόσον ἀκριβῶς ὥστε ὁ Usher αὐτὸς ἀκόμη, ὅστις υἰοθέτησε τὸ 4 Π. Χ. ὡς τὴν χρονολογίαν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἐγένετο τὸ 33ον *M. X.* Παραβάλλετε τὰς ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς κοινῆς Ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τῆς Γραφῆς χρονολογίας τοῦ Usher, εἰς *Λουκ β' . 21*, καὶ *Ματθ. β' . 1*. πρὸς τὰς εἰς *Ματθ. κζ' . καὶ Λουκ. κγ' .* Ἡ χρονολογία τῆς σταυρώσεως οὕσα 33 *M. X.*, ἔπεται ὅτι ἐὼν ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη τὸ 4 Π. Χ., ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελεν εἶσθαι 36 ἑτῶν ἡλικίας ὅποτεν ἀπέθανεν, ὁ δὲ καιρὸς τῆς διακονίας αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἑκτου ἔτους, ἤθελεν, εἶσθαι ἐξ ἑτη. Ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι ἡ

* Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν μὴ ἐξωκειωμένων εἰς τὸ ὑπολογίζειν χρονολογίας, ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 29 *M. X.*, μόνον 28 πλήρη ἔτη εἶχον παρέλθει: Τὸ 29ον μόλις ἤρχισετότε.

διακονία τοῦ Κυρίου ἡμῶν διήρκεσεν ἐπὶ τρία καὶ ἥμιον ἔτη μόνον. Τὸ δὲ πανθομολογούμενον αὐτὸ γεγονὸς ἀποδεικνύεται καὶ διὰ τῆς προφητείας τοῦ Δανιήλ, περὶ τῆς **ἐκκοπῆς** τοῦ Μεσσίου ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑβδομάδος τῆς πρὸς τὸν Ἰσραὴλ εὐνοίας. Οὕτως ὅθεν ἀποδεικνύεται καὶ πάλιν ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ χρονολογεῖται κατὰ ἐν ἔτος καὶ τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς ἡμετέρας Χριστιανικῆς ἐποχῆς, δηλ. 1 M. X. Καθότι, ἀφοῦ ἡ διακονία αὐτοῦ ἔληξεν εἰς τὸ 33ον ἔτος τῆς ἡλικίας Του, τὴν 3ην Ἀπριλίου, 33 M. X., ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεώς Του δύναται ν' ἀνευρεθῇ εὐχερῶς ἐὰν ὑπολογίσωμεν ἀναδρομικῶς μέχρι τῆς πρὸ τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν ἡμερομηνίας τῆς 3ης Ἀπριλίου, τοῦ 33 M. X. Τριάκοντα δύο ἔτη καὶ τρεῖς μῆνες πρὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 33 M. X. καταλήγουσιν εἰς τὴν 3ην Ἰανουαρίου, τοῦ 1 M. X., ἐν δὲ ἔτος καὶ τρεῖς μῆνες ἐπὶ πλέον πρὸς τὰ ὀπίσω μᾶς φέρουσιν εἰς τὴν 3ην Ὀκτωβρίου, 2. Π. X., ὡς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν Βηθλεέμ. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν σεληνιακῶν ἐτῶν, τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῶν ἡλιακῶν τῶν ἤδη κοινῶς ἐν χρήσει, ἤθελεν εἶσθαι διαφορὰ ὀλίγων μόνον ἡμερῶν, ὥστε εἶναι σχεδὸν ὀρθότερον νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἡμέρα δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ 27η Σεπτεμβρίου, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ 1η Ὀκτωβρίου, 2 Π. X. Ἐννέα μῆνας πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀπὸ τῆς ρηθείσης χρονολογίας, καταλήγομεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν σημερινῶν Χριστουγέννων, 3 Π. X. ὡς τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ Κύριος ἡμῶν κατέθεσε τὴν δόξαν Αὐτοῦ, ἣν εἶχε μετὰ τοῦ Πατρὸς πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι (δημιουργηθῆναι), καὶ ἤρχισεν ἀναλαμβάνων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι ἐντεῦθεν ἀρύεται τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔθους τοῦ ἐορτάζειν τὴν 25 Δεκεμβρίου ὡς ἡμέραν Χριστουγέννων. Ἐκκλησιαστικοὶ τινες ἱστοριογράφοι ἀξιοῦσι μάλιστα ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη τῶν Χριστουγέννων ἐωρτάζετο ἀρχικῶς ὡς ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Παρθένου Μαρίας ὑπὸ τοῦ Γαβριήλ. (Λουκ. α'. 26). Εἶναι δὲ καταφανὲς ὅτι ἡ ἐν μέσῳ χειμῶνι χρονολογία τῆς γεννήσεως δὲν συμβιβάζεται ποσῶς πρὸς τὴν διακήρυξιν τῶν Γραφῶν,

ὅτι, κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, οἱ ποιμένες διηγεκτέρευον ἐν τοῖς ἀγροῖς μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν. *

” **Σημ. Μεταφρ.** : Ἡ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ὑποστηριζομένη ἡμερομηνία τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὡς συμπέπτουσα πρὸς τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, καθ’ ἡμᾶς, ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, Εὐρωπαϊστί, καὶ οὐχὶ τὴν 25 Δεκεμβρίου, ἀποδεικνύεται ἴσα ὁρθῇ καὶ ἀπὸ τῆς ἐξῆς ἀπόψεως:

Ὁ Δαβίδ, ὡς αναγινώσκομεν εἰς Α. Χρον. κδ’. 10, διήρесе τὴν ἐτησίαν ὑπηρεσίαν τῶν ἱερέων εἰς 24 τάξεις ἢ ἐφημερίας· ἡ ὁγδόη δὲ τάξις ἔπεσεν εἰς τὸν Ἀβια. Τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους τῶν Ἰουδαίων ἀρχίζοντος μὲ τὸν μῆνα Ἀβίβ, ἢ Νισάν, ὅστις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Μάρτιον, καθ’ ἡμᾶς (Ἰουλ. Ἡμερολ.), ἡ ὁγδόη τάξις ἢ ἐφημερία, συμπέπτει μὲ τὸ τέλος Ἰουνίου (Ἰουλ. Ἡμερ). ἢ ἀρχὰς Ἰουλίου) (Γρηγ. Ἡμερ). Ὁ Ζαχαρίας, ὁ Πατὴρ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἦτο ἐκ τῆς ἐφημερίας Ἀβιά· Ἐνῷ δὲ ἱεράτευεν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ, (κατὰ Ἰουνιον - Ἰούιον) ὁ ἄγγελος ἐνεφανίσθη εἰς αὐτόν· εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπιστροφὴν του συνέλαβεν ἡ σύζυγός του Ἑλισάβετ· ὅθεν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ σύλληψις τοῦ Ἰωάννου ἐγένετο κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου, ὅποτε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν γέννησίν του.

Κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς Ἑλισάβετ (Λουκ. α’. 26—36) δηλ. κατὰ Δεκέμβριον, ὅποτε ἡμεῖς ἐορτάζομεν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εὐηγγελίσατο εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν ὅτι ἔμελλε νὰ γένη ἡ μήτηρ τοῦ Μεσσοῦ. Ὑπολογίζοντες λοιπὸν ἐννέα μῆνας πρὸς τὰ ἔμπροσς καταλήγομεν εἰς τὸν μῆνα Σεπτέμβριον, (ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, Γρηγ. Ἡμερ.) καὶ εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, ἣτις ἦτο τύπος τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὴν χρονολογίαν τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Κατὰ τὴν ὁποίαν ἐορτὴν, τῶν ὀκτῶ ἡμερῶν, ὁ Χριστὸς ἔσχησε τὴν σκηνὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ Ἰωάν. α’. 14. «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Τοιοῦτοτρόπως, ὅθεν, βλέπομεν τὴν γλυκεῖαν ἁρμονίαν μεταξὺ τύπου καὶ ἀντιτύπου, διότι ὁ Χριστὸς ἦλθεν οὐχὶ νὰ καταλύσῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ νὰ πληρώσῃ τὸν νόμον.